

การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน : กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

Utilization of Community Forest : A Case Study of Zum Phuknam Community Forest, Chumpae District, Khon Kaen Province

ฉลวยรัตน์ ภูมิ (Chalauyrat Pumee)* ดร.อัคราภรณ์ ภักดี (Dr. Adcharaporn Pagdee)**

สำออง หอมชื่น (Samang Homchuen)***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์และประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของของป่า ศึกษาการจัดการป่าชุมชน สำรวจชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้น และวิเคราะห์โครงสร้างป่าในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น การสำรวจข้อมูลอาศัยแบบสอบถามสัมภาษณ์ โดยการเก็บข้อมูลใช้ตัวแทนครัวเรือนทั้งหมด 77 ครัวเรือน จากการศึกษาพบจำนวนครัวเรือนที่เข้าไปใช้ประโยชน์จำนวนทั้งสิ้น 47 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ด้วยโปรแกรม SPSS for Windows สำหรับการสำรวจความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้น ใช้วิธี Quadrat Sampling Technique ขนาดของแปลง 40 x 40 ตร.ม. จำนวนแปลง 10 แปลง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ วิเคราะห์ลักษณะของโครงสร้างป่า ได้แก่ ความถี่ ความหนาแน่น ความเด่น ดัชนีความสำคัญ และดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรของบ้านชำผักหนาม เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับชุมชนในเรื่องของการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่ โดยลักษณะการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนแยกได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การแบ่งเขตการใช้ที่ดิน 2) จัดตั้งองค์กรชาวบ้าน และ 3) การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กร จากการสอบถามการใช้ประโยชน์ของป่า 10 ประเภท พบว่า ประเภทของของป่าที่ชาวบ้านเก็บหาได้ 7 ประเภท คือ หน่อไม้ ไม้ฟัน เห็ด ผักป่า ไข่มดแดง แมลง และพืชหัวตอกรรม มูลค่าผลประโยชน์สุทธิเชิงเศรษฐกิจของของป่าในป่าชุมชน มีมูลค่าเท่ากับ 645,599.34 บาท/ปี (13,736.16 บาท/ปี/ครัวเรือน) ในส่วนของการสำรวจความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้น พบว่า ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามจัดเป็นสังคมป่าเบญจพรรณ พบจำนวนชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้น 82 ชนิด จากทั้งหมด 32 วงศ์ มีค่าความหนาแน่นเท่ากับ 895.625 ต้น/เฮกตาร์ หรือ 143.3 ต้น/ไร่ ไม้เด่นคือ กระพี้จั่น (*Millettia brandisiana*) ซึ่งเป็นไม้ที่มีค่าความสำคัญสูงสุดในพื้นที่ศึกษาเท่ากับ 49.2288 % และค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าไม้ของป่าชุมชนบ้านชำผักหนามมีค่าเท่ากับ 6.9499

* มหบัณฑิต หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ABSTRACT

This study aims to investigate utilization of community forest at Ban Zum Phuknam, Khon Kaen Province, and its current management practices and to estimate economic values of non-timber forest products (NTFPs) harvested by villagers. The study is also to identify tree species diversity and analyze the forest structure of community forest. One representative from each 77 households was randomly selected for interview using a questionnaire, covering forest use, management practices, and NTFPs harvested. From the study, it reveals that the forest's utilization is used by 47 households for descriptive data analysis with SPSS for Windows. Ten quadrats with a size of 40x40 m² covering a total area of 10 Rais were used for forest structure analysis. Trees with diameters greater than 4.5 cm were identified and species diversity index was computed. From the study, community forest at Ban Zum Phuknam was initiated as a result of land use conflict between the community and governmental agencies. Community forest is being managed under three main aspects, including 1) forest zoning, 2) people organization, and 3) collaboration within the community and with external organizations. Seven types of NTFPs out of 10 types were identified being harvested by local people, which include bamboo shoots, fuelwood, mushrooms, forest vegetables, ant's eggs, insects, and plants used to make handicraft products. Net economic value of direct benefits derived from NTFPs equals 645,599.34 Baht/year or 13,736.16 Baht/household/year. According to forest structure analysis, the forest is classified mixed-deciduous vegetation with 82 trees species of 32 families. Species diversity index is 6.9499. Forest density is 895.63 trees/ha, equivalent to 143.3 tree/Rai. The species with the highest importance value is *Millettia brandisian* (Leguminosae-Papilionoideae, importance value index = 49.2288 %)

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์ ป่าชุมชน ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ยืนต้น

Key Words : Utilization, Community forest, Species diversity of tree

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์แต่ในปัจจุบันได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว โดยในปี 2504 พื้นที่ป่าไม้ของไทยมี ร้อยละ 53.30 ของพื้นที่ประเทศ และในปี 2541 พื้นที่ป่าไม้ของไทยลดลงเหลือเพียง ร้อยละ 25.28 (มนชัย, 2543) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อปี 2504 มีพื้นที่ป่า ร้อยละ 41.99 ของพื้นที่ภาค และในปี พ.ศ. 2541 พบว่าพื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียง ร้อยละ 12.43 ของพื้นที่ภาค (เศกสรรค์, 2543) สาเหตุหลัก คือ การมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทาง

เศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีการนำทรัพยากรไม้มาใช้ประโยชน์เป็นอย่างมาก และมีการบุกรุกแผ้วถางป่า เพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรม จากการที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างมาก รัฐจึงได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงทำให้เกิดพื้นที่อนุรักษ์ขึ้นในประเทศ แต่ก็ยังพบว่าพื้นที่ป่าไม้ยังลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้พื้นที่อนุรักษ์ในหลายแห่งพบว่า มีชุมชนที่ตั้งอยู่ก่อน และภาครัฐได้ใช้กฎหมายบังคับให้ชุมชนเหล่านั้นออกนอกพื้นที่ป่า จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาของภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จ

ปัจจุบันภาครัฐจึงได้ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนองค์กรชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน จึงทำให้เกิดโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อช่วยในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ โดยหนึ่งในโครงการที่มีการจัดตั้งขึ้น คือ โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (Joint Management of Protected Areas : JoMPA) เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย กับรัฐบาลเดนมาร์ก และมีนโยบายที่จะพัฒนาให้การบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครอง เป็นไปในแนวทางการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Approach) ที่ใช้ข้อมูลที่เป็นวิชาการ (Science-Based Information) และการจัดการอย่างมีส่วนร่วม (Joint Management) โดยเป้าหมายของโครงการก็เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ และหน้าที่เชิงระบบนิเวศของพื้นที่คุ้มครองได้รับการอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการอย่างยั่งยืนของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และสาธารณชนทั่วไป

ชุมชนบ้านชำผักหนาม ต.นาหนองพุ่ม อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของภาครัฐ โดยการนำโครงการจัดสรรที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) เข้ามาจัดการพื้นที่ป่าสงวนที่มีชุมชนอาศัยอยู่ โดยโครงการ คจก. ได้เข้ามาในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลานในปี 2534 และได้มีคำสั่งของรัฐบาลชุดนั้นให้สั่งอพยพชุมชนออกนอกเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลาน ซึ่งเป็นปีเดียวกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลานได้ถูกประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน (ทวีสิน, 2542) จนทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง และได้มีชาวบ้านในหลายพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ คจก. รวมตัวกันคัดค้านโครงการ คจก. จนโครงการยุติลงในปี 2535 (วิวัฒน์ชัย และรัชนี้, 2543) และได้มีชาวบ้านกลับเข้ามาในพื้นที่เดิมอีกครั้ง ซึ่งตามกฎหมายพื้นที่

ที่ถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติถือว่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามประชาชนจับจองที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงยังหาข้อสรุปไม่ได้ ดังนั้นเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น ทางอุทยานแห่งชาติภูผาม่านจึงได้อนุญาตให้ชาวบ้านที่เคยอาศัยมาก่อนสามารถอยู่อาศัยในพื้นที่เดิมได้ และได้มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดิน บ้านชำผักหนามมีเนื้อที่ทางอุทยานแห่งชาติภูผาม่านแบ่งเขตเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งหมด 1,720 ไร่ โดยมีเขตพื้นที่ป่าชุมชนประมาณ 150 ไร่ และเขตป่ากันชนอีก 80 ไร่ ซึ่งจากการที่หมู่บ้านชำผักหนามและป่าชุมชนมีลักษณะพิเศษกว่าพื้นที่อื่นๆ ในประเทศ ทั้งในด้านการตั้งหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3 และ 4 ตามมติกรม. และเป็นเขตป่าอนุรักษ์ นอกจากนี้มีการทำข้อตกลงระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน รวมทั้งมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากลักษณะที่กล่าวมาทำให้โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมเลือกพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่านเป็นพื้นที่คุ้มครองเป้าหมายหนึ่งของโครงการจากทั้งหมด 8 พื้นที่ของทั้งประเทศ ซึ่งชุมชนบ้านชำผักหนามเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตั้งในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่านจากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน และเป็นพื้นที่ที่มีป่าชุมชนน้อยที่สุด คือ ประมาณ 150 ไร่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาป่าชุมชนบ้านชำผักหนามในด้านการใช้ประโยชน์จากของป่าและการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ พร้อมกับศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม และทำการศึกษาถึงความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้นในพื้นที่ป่าชุมชนและโครงสร้างป่า

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การสำรวจการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม

ประชากร (Population) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านชำผักหนามเท่านั้น มีจำนวนครัวเรือน 77 ครัวเรือน โดยกลุ่มประชากรที่เลือกจะเลือกเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนหรือคู่สมรส โดยทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนามในรูปของการเก็บหาของป่า ทั้งการบริโภคในครัวเรือนและการจำหน่าย และบุคคลที่มีบทบาทในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน โดยทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบการจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนามจำนวน 47 ครัวเรือน

เครื่องมือในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการออกพื้นที่เบื้องต้น โดยมีการผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านการใช้ประโยชน์ และการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทำการสรุป วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านการใช้ประโยชน์ และการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม มาหาค่าเฉลี่ยโดยใช้สถิติร้อยละ แล้วนำไปประกอบการวิเคราะห์

เชิงคุณภาพ

การประเมินมูลค่าสุทธิทางเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น จากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน นำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหามูลค่าสุทธิผลประโยชน์เบื้องต้น (ประภาพรณ และเสาวลักษณ์, 2546) ได้จากสูตร

$$\text{มูลค่าสุทธิผลประโยชน์} = \sum_{j=1}^{47} [\sum_{i=1}^7 (q_i X p_i) - C_j] \text{เบื้องต้น}$$

q = ปริมาณของของป่า

P = ราคาตลาดของของป่า

i = ชนิดของของป่าทั้งหมด

C = ต้นทุนในการเก็บหาของป่า

j = กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่มีการเก็บหาของป่า

ส่วนที่ 2 การสำรวจความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้

พื้นที่ศึกษา บริเวณที่ทำการศึกษา คือ ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 150 ไร่ โดยจะศึกษาลักษณะทั่วไปของพื้นที่ และการวางแผนตัวอย่างเพื่อศึกษาความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้น โดยใช้วิธี Quadrat Sampling Technique ขนาดของแปลงตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ 40 x 40 ตร.ม. จำนวน 10 แปลง

อุปกรณ์ในการศึกษา

1. เครื่องวัดความสูงจากระดับน้ำทะเล (Altimeter)
2. เครื่องวัดพิกัดภูมิศาสตร์ หรือบอกตำแหน่งบนพื้นโลก (GPS) เครื่องหมายการค้า GARMIN รุ่น GPS V 73015104 (Made in Taiwan)
3. เช็มทิศ
4. แผนที่แสดงอาณาเขตบริเวณที่ทำการศึกษา
5. ดัลบเมตร
6. เครื่องวัด pH ของดิน เครื่องหมายการค้า MODEL รุ่น DM-15 ผลิตโดย Takemura Electric Works LTD.

การสำรวจและการเก็บข้อมูล ทำการ ศึกษาไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 ซม. ขึ้นไปที่ความสูง 1.30 ม. โดยทำสัญลักษณ์ ต้นไม้ที่ทำการนับ และบันทึกชนิดไม้ยืนต้น เพื่อวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ความหนาแน่น (Density) และความเด่นของพืช (Dominance) จากนั้นหาค่าดัชนีความสำคัญ และทำการวิเคราะห์ ค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาล กับชุมชนในเรื่องของการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากการโครงการจัดสรรที่ดินทำกิน ให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโครม (คจก.) ทำให้เกิดการอพยพชุมชนออกจากพื้นที่ จนทำให้เกิดความขัดแย้งและเกิดการเรียกร้องสิทธิ จนโครงการได้ยุติลงในปี พ.ศ. 2535 และชาวบ้าน กลับเข้ามาอาศัยในพื้นที่เดิม และชุมชนได้ทำ ข้อตกลงร่วมกับทางอุทยานแห่งชาติภูผาม่านในการ ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่รอบ อุทยาน จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนกับ ภาครัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะประสานความร่วมมือ เพื่อลดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร ระหว่างรัฐกับชุมชน ซึ่งมีองค์กรเอกชน นักวิชาการ ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการประสานความร่วมมือ และวางแผนในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ จากการ ศึกษาทำให้สามารถสรุปลักษณะการบริหารจัดการ ทรัพยากรของชุมชนบ้านชำผักหนาม ได้ดังนี้

1.1 การแบ่งเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) เพื่อทำการแบ่งแนวเขตพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ออกจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่านโดยมีการ จัดสรรที่ดินออกเป็น 6 ส่วน เพื่อให้การใช้ประโยชน์ ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม ได้แก่ แปลง เกษตรกรรมของชาวบ้าน และแปลงสาธิตการทำ

เกษตร

2) ที่อยู่อาศัย

3) สถานศึกษา ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนบ้านชำผักหนาม

4) สถาบันศาสนา ได้แก่ วัด

5) พื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม 150 ไร่ และพื้นที่ป่า กันชน 80 ไร่

6) พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำซับ และร่องน้ำ

ในการแบ่งเขตพื้นที่ของหมู่บ้านออกเป็น 6 ส่วน ทั้งนี้ก็เพราะชุมชนรวมทั้งเจ้าหน้าที่ทางราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการท้องถิ่น ต้องการให้ มีความชัดเจนในเรื่องการใช้ประโยชน์ และสามารถ ใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างเต็มที่ ไม่ให้เกิดความสับสน และไม่ให้ชุมชน บุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขต อุทยานแห่งชาติฯ ถึงแม้การจัดสรรพื้นที่ทั้ง 6 ส่วน ไม่ได้ออกเอกสารสิทธิใดๆ ให้แก่ชุมชน แต่ทาง หน่วยงานราชการได้ให้สิทธิการเข้าใช้ประโยชน์ ในพื้นที่แก่ชุมชน แต่ต้องอยู่ในกฎระเบียบที่ชุมชน และเจ้าหน้าที่ได้กำหนดขึ้น

1.2 องค์กรชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์กรที่เป็น ทางการเพื่อช่วยในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของ ชุมชนอย่างชัดเจน และใช้ในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยในแต่ละกลุ่มจะมี การแบ่งบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป เพื่อดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามข้อตกลงและแผนงาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชน และคณะกรรมการโครงการอุทยานฯ นำร่อง ทำหน้าที่ประสานงานความร่วมมือของคนในชุมชน และองค์กรภายนอกต่อการฟื้นฟูจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมกับบริหารจัดการดำเนินงาน ตามแผนที่กำหนดไว้ คณะกรรมการเกษตร ทำ หน้าที่ในการฟื้นฟูระบบเกษตรของชาวบ้านและ ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ คณะกรรมการ แม่บ้าน ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับกลุ่มแม่บ้าน แปรรูปผลผลิตจากการเกษตร และร่วมกิจกรรม

พัฒนาชุมชน คณะกรรมการศึกษา ประสานกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษาของเด็ก และชาวบ้าน คณะกรรมการเยาวชน ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับกลุ่มเยาวชนเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชนร่วมกับกลุ่มอื่นๆ คณะกรรมการกองทุนออมทรัพย์ ทำหน้าที่บริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนของชุมชน และประสานความร่วมมือหากองทุนมาสนับสนุนการพัฒนาชุมชน

1.3 การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กร ชุมชนบ้านชำผักหนาม ได้แบ่งการประสานงานออกเป็น 2 ส่วน คือ การประสานงานภายนอก โดยจะทำการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น หรือเครือข่ายพันธมิตรอื่นๆ รวมทั้งชุมชนที่อยู่รอบวงแหวนอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน และการประสานงานภายใน โดยการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านภายในชุมชน และร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

จากทั้งสามลักษณะนี้เป็นตัวช่วยผลักดันให้ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามดำเนินได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากสามลักษณะส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาครัฐ ซึ่งทำให้การจัดการป่าชุมชน และทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นไปอย่างยั่งยืน

การจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนามทางชุมชนได้จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกคืองานภายนอก ทำหน้าที่ประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เครือข่ายพันธมิตรอื่นๆ และหมู่บ้านรอบวงแหวนอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ส่วนที่สองคือ งานภายในทำหน้าที่ประสานความเข้าใจกับชาวบ้าน และร่วมกิจกรรมพัฒนาทุกอย่างในชุมชน

ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามได้จัดสรรพื้นที่ป่าออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ป่าชุมชน 150 ไร่ และป่า

กันชน 80 ไร่ โดยรูปแบบในการบริหารจัดการได้จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นในบริหารจัดการป่าชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรชาวบ้านชำผักหนาม ได้มีการจัดตั้งกฎระเบียบต่างๆ เพื่อใช้บริหารจัดการกับป่าชุมชน

จากการบริหารจัดการป่าชุมชนที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการอย่างชัดเจน และจัดตั้งองค์กรชาวบ้านที่เป็นทางการ ทำให้กฎระเบียบที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น มีผลบังคับใช้ นอกจากนี้อังค์กรชาวบ้านที่เป็นการจัดตั้งเป็นทางการยังสามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นได้ดี (มานะ, 2543) จะเห็นได้จากการประสานความร่วมมือขององค์กรชาวบ้านชำผักหนาม กับหน่วยงานทางภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และช่วยส่งเสริมให้องค์กรชาวบ้านมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น เมื่อองค์กรชาวบ้านมีความเข้มแข็งแล้วจะสามารถขอความร่วมมือจากภายนอกได้มากยิ่งขึ้น (กาญจนา, 2540) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ ในรูปแบบของป่าชุมชน (ประสิทธิ์ และกุลธิดา, 2535) ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ในส่วนของปัญหาที่พบในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม คือ การที่บุคคลจากภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชน โดยที่คณะกรรมการป่าชุมชนไม่สามารถทำตามกฎระเบียบที่ตั้งเอาไว้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลภายนอกเหล่านั้น เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชำผักหนามมาก่อน และมีความเป็นเครือญาติกับบุคคลที่อาศัยในหมู่บ้านชำผักหนาม ทำให้เกิดความผ่อนปรน กฎระเบียบแก่บุคคลเหล่านี้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน แต่ในส่วนของการตัดไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน กฎระเบียบที่ตั้งขึ้นยังมีความเข้มแข็งอยู่มาก

2. การใช้ประโยชน์และการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ประเภทของของป่าที่ชาวบ้านชำผักหนามเก็บหาจากทั้งหมด 10 ประเภท พบ 7 ประเภทของป่าที่ชาวบ้านมีการเก็บหาในพื้นที่ป่าชุมชน คือ หน่อไม้ ไม้ฟัน เห็ด ผักป่า ไข่มดแดง แมลง และพืชที่ดกกรรม ดังนี้

หน่อไม้ เก็บหามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.62 เนื่องจากป่าชุมชนบ้านชำผักหนามเป็นสังคมของป่าเบญจพรรณที่มีไม้เป็นไม้เด่นของพื้นที่ ซึ่งไม้ที่พบและมีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ ไม้ไร่ และเป็นของป่าที่อยู่ใกล้บริเวณชุมชน ทำให้ผู้ที่ต้องการรับประทานหน่อไม้ไม่จำเป็นต้องออกไปเก็บหาจากพื้นที่ที่มีความห่างไกล นอกจากหน่อไม้สามารถรับประทานสดๆ ได้แล้วยังสามารถทำหน่อไม้เผาอดุงหรือปิ้ง เก็บไว้รับประทานได้นานหลายเดือน จากผลการศึกษา พบว่า ในการเก็บหาหน่อไม้มีปริมาณการเก็บหาเท่ากับ 11,504 กิโลกรัม/ปี (ตารางที่ 1)

ไม้ฟันหรือไม้ใช้สอย ชาวบ้านมีการเก็บหา คิดเป็นร้อยละ 57.45 ซึ่งชาวบ้านนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือน โดยอนุญาตให้เก็บหาเฉพาะไม้แห้งเท่านั้น นอกจากนี้ยังนำไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนมาประกอบการสร้างบ้านเรือน เช่น ทำเสาบ้าน ฝาบ้าน เป็นต้น และต้องมีการขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน จากผลการศึกษา พบว่า ในการเก็บหาไม้ฟันหรือไม้ใช้สอยมีปริมาณการเก็บหาเท่ากับ 18,576 กิโลกรัม/ปี (ตารางที่ 1)

เห็ด เป็นของป่าที่ชาวบ้านนิยมเก็บหามาก เช่นกันคิดเป็นร้อยละ 51.06 แต่ปริมาณในการเก็บและชนิดของเห็ดในพื้นที่ป่าชุมชนยังมีปริมาณที่น้อย เนื่องจากป่าชุมชนบ้านชำผักหนามเป็นป่าที่กำลังมีการฟื้นตัว ทำให้เห็ดมีน้อยชนิด และยังมีปริมาณที่น้อยอยู่ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำมาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยที่เก็บเพื่อการจำหน่าย คิดเป็น ร้อยละ 2.13 โดยปริมาณ

ที่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย ประมาณ 15 กิโลกรัม/ปี ซึ่งจะมีผู้มารับซื้อถึงบ้าน เห็ดที่ชาวบ้านมีการเก็บหามากที่สุด คือ เห็ดปลวก ซึ่งให้ผลผลิตมากที่สุด ในช่วงฤดูกาลที่เห็ดออก (ตารางที่ 4) โดยปริมาณที่เก็บหาได้เท่ากับ 2,700.6 กิโลกรัม/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 57.46 กิโลกรัม/ปี นอกจากนี้ยังมีเห็ดหลายชนิดที่มีการเก็บหาได้ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม คือ เห็ดไร่ มีปริมาณเท่ากับ 243.6 กิโลกรัม/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 5.18 กิโลกรัม/ปี และเห็ดชนิดอื่นๆ เช่น เห็ดหูหนู เห็ดระโงก เห็ดตะปู เห็ดขาง เห็ดหน้าขาวหน้าแหล่ เห็ดหัวงั่ว และเห็ดตระไคร้ เป็นต้น โดยเก็บหาได้ในปริมาณที่น้อย (ตารางที่ 1)

ผักป่า ชาวบ้านจะเก็บหาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นคิดเป็นร้อยละ 48.94 ผักป่าที่นิยมเก็บหา เช่น ผักหวานป่า ผักตั่ว ผักเม็ก ผักหนาม ชะอม อีลวก ผักก้านทอง และสะเดา เป็นต้น จากผลการศึกษา พบว่า ในการเก็บหาผักป่าชนิดต่างๆ มีปริมาณทั้งหมด เท่ากับ 387 กิโลกรัม/ปี โดยผักหวานป่า มีปริมาณ เท่ากับ 24 กิโลกรัม/ปี และผักชนิดอื่นๆ ได้แก่ ผักตั่ว ผักเม็ก ผักหนาม ชะอม อีลวก ผักก้านทอง และสะเดา มีปริมาณ เท่ากับ 363 กิโลกรัม/ปี (ตารางที่ 1)

ไข่มดแดง ชาวบ้านจะเก็บหาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นคิดเป็นร้อยละ 25.53 จากผลการศึกษา พบว่า ปริมาณในการเก็บหาเท่ากับ 12 กิโลกรัม/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 0.25 กิโลกรัม/ปี (ตารางที่ 1)

แมลง ชาวบ้านจะเก็บหาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเป็นแมลงที่ชาวบ้านนิยมนำมาบริโภคคิดเป็นร้อยละ 12.77 แมลงที่ชาวบ้านนิยมเก็บหา ได้แก่ แมงจิ้งจก แมลงกุดจี่ และแมงคร้อ เป็นต้น จากผลการศึกษา พบว่า ปริมาณในการเก็บหาเท่ากับ 176 กิโลกรัม/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 3.74 กิโลกรัม/ปี (ตารางที่ 1)

พืชที่ดกกรรม ชาวบ้านมีจุดประสงค์ในการ

เก็บหาเพื่อใช้สอยในครัวเรือนแต่ก็ไม่เป็นที่นิยม โดยดูจากค่าร้อยละเท่ากับ 4.25 ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านสามารถหาซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ได้จากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดในตัวเมืองได้ จึงไม่จำเป็นต้องเก็บหาพืชเพื่อนำมาทำอุปกรณ์หรือวัสดุต่างๆ ใช้เองในครัวเรือน โดยพืชที่ชาวบ้านมีการเก็บหา ได้แก่ ใผ่ไร้กระถินยักษ์ และเถาว์วัลย์ เป็นต้น มาประกอบเป็นโต๊ะเก้าอี้ หรือม้านั่ง ตะกร้า ชะลอม ซึ่งในการเก็บหาพืชแต่ละชนิดในแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาในการเก็บหาที่ยาวนานจนกว่าอายุของเครื่องใช้จะเสื่อม ซึ่งโดยประมาณ 1 ปี ชาวบ้านจึงจะทำการซ่อมแซมและเก็บหาพืชชนิดใหม่ จากผลการศึกษา พบว่า ปริมาณในการเก็บหาเท่ากับ 120 เมตร/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 2.55 เมตร/ปี (ตารางที่ 1)

ต้นทุนในการเก็บหาของป่า คือ ต้นทุนทั้งหมดในการเก็บหาของป่าทุกชนิดของแต่ละครัวเรือน ประกอบด้วย

1. **ค่าอุปกรณ์ในการเก็บหา** คือ การใช้จ่ายอันเกิดจากการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อนำไปเก็บหาของป่าได้แก่ มีดพร้า มีดพก ตะกร้า ย่ามและกระสอบ เสียม และรถเข็น รายละเอียดดังตารางที่ 6

2. **ค่าแรงงาน** เป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสที่ไม่มีมูลค่าเป็นตัวเงิน แต่เป็นการใช้ประโยชน์ของแรงงานในการเก็บหาของป่า ทำให้แรงงานนี้ไม่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างอื่นได้ โดยคำนวณจากอัตราค่าจ้างแรงงานในพื้นที่ที่ทำการศึกษากับ 120 บาท/วัน คิดเฉลี่ยเป็น 15 บาท/ชั่วโมง ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีการใช้แรงงานในการเก็บหาของป่าโดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 วัน โดยในการเก็บหาของป่าใช้แรงงานทั้งหมดเท่ากับ 140 ชั่วโมง คิดเฉลี่ยเป็นสัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง ซึ่งผลการศึกษาที่ได้คือมูลค่าที่เกิดจากแรงงานในการเก็บหาของป่าของชาวบ้านเท่ากับ 14,400 บาท/ปี คิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 306.38 บาท/ปี (ตารางที่ 6)

3. **ค่าเสียเวลาในการเดินทาง** เป็นส่วนหนึ่งในการเดินทาง โดยคิดจากการเดินทางไปยังป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดใช้

การเดินทางทั้งหมด โดยคำนวณได้จากอัตราค่าจ้างแรงงานต่อวันในพื้นที่ที่ศึกษาเช่นเดียวกับค่าจ้างแรงงาน คิดเฉลี่ยเท่ากับ 15 บาท/ชั่วโมง หรือเฉลี่ยเท่ากับ 0.25 บาท/นาที การเดินทางเข้าไปเพื่อเก็บหาของป่าจากป่าชุมชนบ้านชำผักหนามใช้เวลาทั้งไปและกลับประมาณ 30 นาที จากการสำรวจมูลค่าที่เกิดจากค่าเสียเวลาจากการเดินทางเท่ากับ 360 บาท/ปี คิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 7.66 บาท/ปี (ตารางที่ 2)

ดังนั้น ต้นทุนรวมทั้งหมด คือ ผลรวมทั้งหมดของต้นทุนจากค่าอุปกรณ์ ค่าแรงงาน และค่าเสียเวลาในการเดินทาง ผลรวมต้นทุนทั้งหมดของชาวบ้านเท่ากับ 17,866.66 บาท/ปี (ตารางที่ 2)

ผลประโยชน์เบื้องต้นรายปี เกิดจากผลประโยชน์รวมในการเก็บหาผลผลิตจากป่าในรูปของของป่าทุกชนิดของชาวบ้าน หักด้วยต้นทุนในการดำเนินการทั้งหมดของชาวบ้าน จากการสำรวจพบมูลค่าผลประโยชน์รวมของชาวบ้านเท่ากับ 663,466 บาท/ปี ต้นทุนในการดำเนินการทั้งหมดของชาวบ้านเท่ากับ 17,866.66 บาท/ปี ดังนั้นผลประโยชน์สุทธิรายปีของชาวบ้านมีมูลค่าเท่ากับ 645,599.34 บาท/ปี คิดมูลค่าผลประโยชน์สุทธิรายปีเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 13,736.16 บาท/ปี (ตารางที่ 1)

ผลรวมของผลประโยชน์ คือ ผลรวมของผลประโยชน์ในการเก็บหาของป่าทุกชนิดทั้ง 47 ครัวเรือนจากการคำนวณผลรวมของผลประโยชน์ในการเก็บหาของป่าของชาวบ้านเท่ากับ 663,466 บาท/ปี เมื่อคิดเฉลี่ยผลรวมของผลประโยชน์ต่อครัวเรือน เท่ากับ 14,116.30 บาท/ปี (ตารางที่ 2)

ในการเก็บหาของป่าของชาวบ้านในป่าชุมชนบ้านชำผักหนามเป็นการเก็บหาเพื่อการยังชีพ ดังนั้น ปริมาณที่ชาวบ้านมีการเก็บหาจึงมีปริมาณที่ไม่มากนัก กล่าวคือ ชาวบ้านจะทำการเก็บหาของป่าในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละครั้งเท่านั้น เมื่อมีความต้องการเพิ่มค่อยทำการเก็บหาใหม่ ดังนั้นปริมาณที่ชาวบ้านทำการเก็บหาจึงมีปริมาณที่

ตารางที่ 1 ปริมาณของของป่าทั้ง 7 ชนิด และผลรวมของผลประโยชน์ของการใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่า

ชนิดของของป่า	ปริมาณทั้งหมด ต่อปี	ปริมาณเฉลี่ย /ครัวเรือน/ปี	ราคาตลาด/หน่วย	มูลค่าของ ผลประโยชน์ รวมของ ประชากร (บาท/ปี)	มูลค่าของ ผลประโยชน์เฉลี่ย /ครัวเรือน (บาท/ปี)
1. หน่อไม้	11,504.00 กก.	244.77 กก.	20 บาท/กก.	230,080	4,395.32
2. ไม้พิน	18,576.00 กก.	395.23 กก.	150 บาท/100 กก.	27,864	532.85
3. เห็ด	3,256.20 กก.			368,632	7,343.23
เห็ดปลวก	2,700.60 กก.	57.46 กก.	120 บาท/กก.	324,072	6,395.15
เห็ดไร้	243.60 กก.	5.18 กก.	100 บาท/กก.	24,360	518.30
เห็ดหูหนู	56.00 กก.	1.19 กก.	100 บาท/กก.	5,600	119.15
เห็ดระโงก	24.00 กก.	0.51 กก.	100 บาท/กก.	2,400	51.06
เห็ดตะปู	36.00 กก.	0.77 กก.	50 บาท/กก.	1,800	38.30
เห็ดขาง	84.00 กก.	1.79 กก.	50 บาท/กก.	4,200	89.36
เห็ดหน้าขาว	40.00 กก.	0.85 กก.	50 บาท/กก.	2,000	42.55
หน้าแห้ง					
เห็ดหัวหญ้า	60.00 กก.	1.28 กก.	50 บาท/กก.	3,000	63.83
เห็ดตระไคร้	12.00 กก.	0.25 กก.	100 บาท/กก.	1,200	25.53
4. ผักป่า	387.00 กก.			15,690	333.60
ผักติ้ว, ผักเม็ก, ชะอม, ผักหนาม, ผักก้านจอก, สะเดา, และอีลือก	363.00 กก.	7.72 กก.	30 บาท/กก.	10,890	102.00
ผักหวานป่า	24.00 กก.	0.51 กก.	200 บาท/กก.	4,800	231.61
5. ไข่มัดแดง	12.00 กก.	0.25 กก.	100 บาท/กก.	1,200	25.53
6. แมลง	176.00 กก.	3.74 กก.	100 บาท/กก.	17,600	374.47
7. พืชหัตถกรรม	120.00 เมตร	2.55 เมตร	20 บาท/เมตร	2,400	51.06
ผลประโยชน์รวม ของของป่า				663,466.00	14,116.30

ตารางที่ 2 ต้นทุนรวมของการใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่า

รายการ	ราคาเฉลี่ย ของอุปกรณ์ (บาท/ชิ้น)	อายุการใช้ งานของ อุปกรณ์ (ปี)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้	มูลค่ารวม ของประชากร (บาท/ปี)	มูลค่าเฉลี่ย ต่อครัวเรือน (บาท/ปี)
1. ค่าอุปกรณ์					
1.1 คามีดพรว	120.00	3	38	1,520.00	32.34
1.2 คามีดพก	35.00	1	9	315.00	6.70
1.3 ค่าตะกร้า	45.00	1	9	405.00	8.62
1.4 ค่าย่ามและกระสอบ	5.00	1	42	210.00	4.47
1.5 เสียม	60.00	1	42	540.00	11.49
1.6 ค่ารถเข็น	350.00	3	4	116.66	9.93
2. ค่าแรงงาน				14,400.00	306.39
3. ค่าเสียเวลาในการเดินทาง				360.00	7.66
ต้นทุนรวมทั้งหมด				17,866.66	387.889

ไม่มากนัก (ตารางที่ 3, 4, 5) ซึ่งการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน และใช้ประโยชน์ในเชิงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ได้แก่ ใช้เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ สมุนไพร ไม่ใช่สอยเป็นต้น ซึ่งชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์ และมีความผูกพันกับสภาพพื้นที่ป่าไม้ (ชูศักดิ์, 2545) ทำให้ชาวบ้านมีความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ และช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้วีเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

การใช้ประโยชน์จากป่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากความยากจน และภาระทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นของแต่ละครัวเรือน ทำให้มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ จากป่าของชุมชนในชนบท (เกียรติรัตน์, 2535) เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจในชนบทเป็นอย่างมาก ซึ่งฝ่ายวิจัยสิ่งแวดล้อม และนิเวศวิทยา (2522) ได้สรุปบทบาทสำคัญของป่าไม้ต่อระบบเศรษฐกิจในชนบทไว้ 3 ด้าน คือ 1) บทบาทที่มีส่วนผลิตภัณฑ์มวลของประชาชน 2) บทบาทที่มีผลต่อดุลการชำระเงิน และ 3) บทบาทที่มีผลต่อ

เศรษฐกิจ โดยเฉพาะในส่วนของบทบาทที่มีต่อเศรษฐกิจในชนบท เพราะประชาชนในชนบทนั้นได้อาศัยทรัพยากรป่าไม้มาใช้ประโยชน์ เมื่อนำมาคิดคำนวณหามูลค่าในแต่ละปีจะได้มูลค่าเป็นจำนวนไม่น้อย จากการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจของของป่าจากชุมชนบ้านชำผักหนามที่มีมูลค่าถึง 13,736.16 บาท/ปี/ครัวเรือน มูลค่าในส่วนนี้ทำให้มองเห็นว่าในแต่ละครัวเรือนสามารถที่จะลดรายจ่ายของครอบครัวลงได้ถึง 13,736.16 บาท/ปี/ครัวเรือน เมื่อนำมูลค่าตรงส่วนนี้มารวมกับรายได้เฉลี่ยของแต่ละครัวเรือนของชุมชนบ้านชำผักหนาม คือ 47,272.72 บาท/ปี/ครัวเรือน จะทำให้มองเห็นถึงจำนวนเงินที่เพิ่มของแต่ละครอบครัวถึง 60,709.06 บาท/ปี/ครัวเรือน ถึงแม้ตัวเงินที่นำมาจากมูลค่าที่คำนวณได้จากการเก็บหาของป่าจะไม่ใช่ว่ารายได้ที่แท้จริงของแต่ละครัวเรือน แต่ก็เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการลดภาระค่าใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือนลงได้ กล่าวคือในแต่ละครัวเรือนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มจากการจ่ายตลาด หรือหาซื้ออาหารจากพ่อค้าแม่ค้า

[illegible]

ชนิดของเห็ด	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. เห็ดปลวก					←							→
2. เห็ดไร								←				→
3. เห็ดหนู									←			→
4. เห็ดตะปู					←							→
5. เห็ดซาง								←				→
6. เห็ดหน้าขาวหน้า แห้ง						←						→
7. เห็ดตระไคร้						←						→
8. เห็ดระโงก					←							→
9. เห็ดหัวหญ้า								←				→

[illegible]

จากความสัมพันธ์และความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านในชนบท มีการเก็บหาและการใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องจากความยากจนของชนบทเอง ทำให้หาทางออกโดยการหาวัตถุดิบจากทรัพยากรป่าไม้มาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการผลิตอาหารไว้บริโภคเอง ซึ่งช่วยลดความจำเป็นในการใช้เงินลง นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มรายได้ที่เป็นตัวเงินแก่ประชากรในชนบทอีกทางหนึ่ง ได้แก่ รายได้จากการขายของป่า เช่น เห็ด ผักป่า สมุนไพร พืชหัตถกรรม เป็นต้น ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เป็นไปในลักษณะของการยังชีพทั้งในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนต่อทรัพยากรป่าไม้ และป้องกันมิให้ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย โดยชาวบ้านอาศัยพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มาช่วยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความเหมาะสมและช่วยอนุรักษ์พื้นที่ป่าของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เป็นไปเพื่อการยังชีพทั้งทางด้านการบริโภคและใช้สอยในครัวเรือน ซึ่งการใช้ในลักษณะเช่นนี้เป็นตัวช่วยในการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน โดยอาศัยความต้องการทางด้านพื้นฐานมาเป็นตัวแปรในการที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้เพื่อใช้ประโยชน์จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของชาวบ้านชำผักหนามสามารถสรุปลักษณะการใช้ประโยชน์ที่มีส่วนในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ โดยชาวบ้านจะทำการเก็บหาของป่าเพื่อการบริโภคและใช้สอยในครัวเรือนเท่านั้น ทำให้ปริมาณในการเก็บหาในแต่ละครั้งจะมีปริมาณที่น้อยแต่พอเพียงกับความต้องการของในแต่ละครัวเรือน โดยชาวบ้านจะทำการเก็บหาของป่าตามช่วงฤดูกาลที่ของป่าแต่ละชนิดจะให้ผลผลิต โดยชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้

ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี แต่ไม่ทำให้ชนิดและปริมาณของของป่าที่ทำการเก็บหาลดจำนวนลง เพราะชาวบ้านจะทำการเก็บเฉพาะในช่วงที่ของป่าให้ผลผลิตและเก็บตามจำนวนที่ต้องการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ดังนั้น การเก็บหาของป่าเพื่อการยังชีพจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ชาวบ้านใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เพื่อป่าชุมชนสามารถเป็นแหล่งพึ่งพิงของชาวบ้านได้ นอกจากนี้การที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าและใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนยังช่วยให้มีการสอดส่องดูแลป่าชุมชนไม่ให้บุคคลเข้าไปบุกรุกทำลาย นอกเหนือจากการเก็บเพื่อใช้สอยและเพื่อการยังชีพ

2) การแบ่งเขตการใช้ การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนบ้านชำผักหนาม โดยการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ส่งผลให้การเก็บหาของป่าของชาวบ้านทำการเก็บหาในเฉพาะพื้นที่ที่ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งป่าชุมชนบ้านชำผักหนามได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน โดยชาวบ้านสามารถเก็บหาของป่าในเขตป่าชุมชนได้แต่ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนด ทำให้ชาวบ้านมีแหล่งอาหารและแหล่งไม้ใช้สอยเป็นของตนเองซึ่งส่งผลในการช่วยอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่กันเป็นพื้นที่ป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ที่ทางราชการได้กำหนดไว้ นอกจากนี้การแบ่งเขตการใช้ที่ดินยังส่งผลในการลดข้อขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ถึงแม้ว่าทางราชการจะไม่ให้เอกสารสิทธิในที่ดินแต่ให้สิทธิในการใช้ประโยชน์กับชุมชนและให้ชุมชนร่วมวางแผนการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในพื้นที่ และเกิดความหวงแหนพร้อมที่จะช่วยกันรักษาพื้นที่เหล่านี้เอาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

การเก็บหาของป่าจากพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม โดยชาวบ้านทำการเก็บหาของป่าเพื่อการดำรงชีพและความอยู่รอด ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์ต่อความเป็นอยู่ทั้งด้านบริโภคและใช้สอยของชาวบ้าน เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักป่า ไข่มดแดง แมลงเป็นอาหารพื้นบ้านที่ชาวบ้านนิยมรับประทานกัน

ตามฤดูกาล และชาวบ้านจะทำการเก็บหาของป่าในพื้นที่ที่ได้จัดไว้เพื่อการใช้ประโยชน์เท่านั้น โดยจะไม่ทำการเก็บหาในพื้นที่ที่หวงห้าม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และความสัมพันธ์ในการพึ่งพาระหว่างคนในชนบทกับป่า โดยพื้นที่ป่าเปรียบเสมือนครัวที่มีอาหารอันอุดมสมบูรณ์ และในฐานะที่ชาวบ้านเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่า ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหนผืนป่า และช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ของป่าชุมชนบ้านชำผักหนามที่มีต่อชาวบ้านคิดในเชิงของเศรษฐกิจในรูปของตัวเงินถือเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากการประเมินเฉพาะของป่าที่มีการใช้ประโยชน์เท่านั้น ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ยังไม่ถูกเก็บหา จึงยังไม่ได้ทำการประเมินเต็มศักยภาพของพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม รวมถึงการประเมินนี้เป็นการประเมินจากชาวบ้านชำผักหนามเพียงหมู่บ้านเดียวเท่านั้น ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ ไม่ได้ทำการประเมิน ทั้งนี้เนื่องจากกฎระเบียบของป่าชุมชนบ้านชำผักหนามห้ามชุมชนอื่นเข้ามาเก็บหา แต่ในความเป็นจริงของพื้นที่ ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นยังเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม ซึ่งผู้ที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เคยอาศัยและมีญาติพี่น้องในหมู่บ้านชำผักหนาม ทำให้กฎระเบียบที่วางเอาไว้ไม่สามารถใช้ได้ผลกับบุคคลเหล่านี้ ซึ่งถ้าทำการสำรวจจำนวนที่แน่นอนของผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ประเมินได้น่าจะสูงกว่าการประเมินครั้งนี้

3. การสำรวจความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้นในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม

การศึกษาความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้นในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 150 ไร่ ทำการศึกษาโดยวิธี Quadrat Sampling Technique ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ขนาดแปลงตัวอย่าง

40x40 ตร.ม. จำนวนทั้งหมด 10 แปลง เป็นพื้นที่ทั้งหมดในการศึกษา 16,000 ตร.ม. (1.6 เฮกเตอร์ หรือ 10 ไร่) จากการศึกษาพบว่า ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามเป็นสังคมป่าเบญจพรรณ พื้นที่ป่ามีไม้ไผ่ปกคลุมประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่

จากการศึกษาพบจำนวนชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้น 82 ชนิด จากทั้งหมด 32 วงศ์ ในชั้นรองจะพบไม้เป็นไม้เด่น โดยไม้ที่พบมี 2 ชนิด คือ ไม้ไผ่ (*Gigantochloa albociliata*) และไม้ยาง (*Dendrocalamus strictus*) พื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามจัดเป็นสังคมป่าเบญจพรรณ พบจำนวนชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้น 82 ชนิด จากทั้งหมด 32 วงศ์ ถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีพบจำนวนชนิดพันธุ์ของไม้ยืนต้นสูง ทั้งนี้เนื่องจากทางชุมชนได้ร่วมกันฟื้นฟู และอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน โดยการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ขึ้น และการทำกิจกรรมต่างๆ ในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การปลูกพันธุ์ไม้ในวันสำคัญต่างๆ การป้องกันไฟป่า เป็นต้น ซึ่งชุมชนบ้านชำผักหนามได้ทำกิจกรรมกัน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนฟื้นคืนได้เร็วกว่าปล่อยตามธรรมชาติ นอกจากนี้การที่ชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชนก็มีส่วนช่วยเพิ่มความหลากหลายชนิดของพันธุ์ไม้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจาก ชุมชนมีการปลูกป่าเสริมทุกปีในการเลือกพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูกในพื้นที่ ดังนั้นชุมชนจึงเลือกชนิดพันธุ์ที่สามารถให้ประโยชน์กับชุมชนนำมาปลูกในพื้นที่ เช่น สัก (*Tectona grandis*) ไข่เหล็กบ้าน (*Senna siamea*) มะขาม (*Tamarindus indica*) อะราง (*Peltophorum dasycarpum*) กระถินยักษ์ (*Leucaena leucocephala*) มะค่าแต้ (*Sindora siamensis*) มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa*) เป็นต้น

นอกจากนี้คุณค่าทางระบบนิเวศในด้านของพืชอาหารนก ที่พบถึง 34 ชนิด ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถเพิ่มความหลากหลายชนิดในกับพื้นที่ป่าชุมชนได้อีกทาง เนื่องจากนกเป็นสัตว์ที่มีอาณาเขตกว้าง

มีการอพยพไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ดังนั้นเมล็ดพืชที่นกกินเข้าไปจึงสามารถกระจายได้กว้างขวาง และค่าความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่า พื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามมีค่าความหลากหลายทางชีวภาพ (D) เท่ากับ 6.9499 ถือเป็นค่าที่สูง

จากการศึกษา พบว่า ค่าความหนาแน่นเท่ากับ 895.625 ต้น/เฮกตาร์ (143.3 ต้น/ไร่) ชนิดพันธุ์ไม้ที่มีค่าความสำคัญ (IVI) สูงสุด คือ กระพี้จั่น (*Millettia brandisian*) มีค่า 49.2288 % รองลงมา คือ ตะแบกป่า (*Lagerstroemia calyculata*) มีค่า 26.0365 % และไทรกร่าง (*Ficus pisocarpa*) มีค่า 20.8587 ตามลำดับ และค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ (D) มีค่าเท่ากับ 6.9499

จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างของสังคมป่าจากการคำนวณ พบว่า ค่าความถี่ (Frequency) ของพันธุ์ไม้ยืนต้นที่พบบ่อยที่สุด คือ กระพี้จั่น (*Millettia brandisian*) มีค่าความถี่สัมพัทธ์ 4.5454 % รองลงมาคือ เปล้าใหญ่ (*Croton roxburghii*) มีค่าความถี่สัมพัทธ์ 4.0404 % กระพี้เขาควาย (*Dalbergia cultrate*) และตะเคียนหนู (*Anogeissus acuminata*) มีค่าความถี่สัมพัทธ์ 3.5353 % ตามลำดับ

พันธุ์ไม้ยืนต้นที่มีค่าความหนาแน่น (Density) สูงสุดในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม คือ กระพี้จั่น (*Millettia brandisian*) มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ 35.4413 % รองลงมา คือ อะราง (*Peltophorum dasyrachis*) มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ 6.2543 % และเปล้าใหญ่ (*Croton roxburghii*) มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ 5.6984 % ตามลำดับ

และพันธุ์ไม้ยืนต้นที่มีค่าความเด่น (Dominance) สูงสุดในพื้นที่ป่าชุมชน คือ ไทรกร่าง (*Ficus pisocarpa*) มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ 20.2124 % รองลงมาคือ ตะแบกป่า (*Lagerstroemia calyculata*) มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ 18.9894 % และกระพี้จั่น (*Millettia brandisian*) มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ 9.2421 % ตามลำดับ

จากการที่พบชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้น และค่า

ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม ที่มากอีกพื้นที่หนึ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่เหมาะสมกับระบบนิเวศของพื้นที่ ทำให้มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ และพื้นที่ป่าออกจากกัน เมื่อดูจากระยะเวลาในการก่อตั้งป่าชุมชนโดยตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นเวลาเพียง 12 ปีเท่านั้น ซึ่งก่อนหน้านี้พื้นที่ป่าแห่งนี้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน โรงเรียน และวัด ก่อนการอพยพออกจากพื้นที่ และทำการย้ายกลับเข้ามาใหม่ และชุมชนได้ทำวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกำหนดพื้นที่ป่า เขตบ้าน เขตเกษตรกรรม โรงเรียน วัด และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ออกจากกันอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการป่าชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับป่าชุมชน และตระหนักต่อสถานการณ์ป่าไม้ในเชิงบวก ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ชาวบ้านมีทัศนคติในแง่ดี และตื่นตัวต่อสถานการณ์ป่าไม้ในพื้นที่ เพื่อการจัดการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรมีการประสานความร่วมมือกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับชุมชน ในการทำกิจกรรมดูแลจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามเพื่อลดบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ และเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและปฏิบัติตามกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชนที่ได้ตั้งขึ้น และทำให้เครือข่ายเข้มแข็ง

ในส่วนของการเก็บหาของป่า หากมีการเก็บหาของป่ามากเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณและความสมดุลของระบบนิเวศในป่าชุมชนได้ ทั้งนี้เนื่องจากยังมีชุมชนภายนอกสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม และยังไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นจึงควรมหามาตรการในการควบคุมการเก็บหาของป่าเพื่อให้ปริมาณของของป่ายังคงอยู่ในภาวะที่สมดุลต่อระบบนิเวศ ดังนี้

(1) จัดทำป้ายโดยระบุกฎระเบียบให้มีความชัดเจน โดยเฉพาะผู้ที่สามารถเข้าไปใช้

ประโยชน์จากป่าชุมชน พร้อมจัดตั้งป้ายไว้ในสถานที่ที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน

(2) ทำการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชน รวมทั้งกฎระเบียบต่างๆ ให้คนในชุมชนทราบ และชุมชนภายนอกที่อยู่บริเวณใกล้เคียง พร้อมกับขอความร่วมมือในการช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชน และการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยครั้งต่อไป

มูลค่าที่คำนวณได้ สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชนค่อนข้างสูง และเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถช่วยสนับสนุนให้ชาวบ้านมีความตระหนักและเพิ่มการดูแลจัดการป่าชุมชน บ้านชำผักหนามเพิ่มขึ้น และกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงต้นทุนและผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ของป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม เพื่อให้ได้มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด

ควรมีการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามในทุกๆ 10 ปี เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดการและฟื้นฟูสภาพป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม โดยดูความเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า ชนิดของพันธุ์ไม้ยืนต้น ความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำผักหนามให้ครบทุกด้าน เช่น ไม้พื้นล่าง พืชสมุนไพร เพื่อสร้างฐานความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และช่วยให้การจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. 2540. ภาพรวมของพัฒนาการขององค์กรชุมชน. ใน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เกียรติรัตน์ คุณารัตนพฤกษ์. 2535. บทบาทของอาหารจากป่าต่อการพึ่งพิงตนเองและภาวะโภชนาการของชนบทอีสาน: กรณีศึกษา. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง วนศาสตร์ชุมชน: ทางเลือกในการพัฒนาป่าไม้. โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชูศักดิ์ เพ็ญมาตร. 2545. ทศนคติของประชาชนในเขตพึ่งพิงป่าอุทยานแห่งชาติภูผาม่านต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทวีสิน โอภาสปัทมราช. 2542. 47 ปี สำนักงานป่าไม้ขอนแก่น. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

ฝ่ายวิจัยสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา. 2522. เศรษฐกิจป่าไม้: บทบาทและทางเลือกในอนาคต. เศรษฐกิจรายสัปดาห์ 2(78).

ประภาพรณ กำภู และเสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี. “การใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่าและการจัดการป่ากราด อ.นาหว้า จ.สงขลา.”

วารสาร Songklanakarin J. of Social Sciences and Humanities. 24 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2546): 178-198.

- ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และกุลธิดา ต่านศักดิ์. 2535. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีป่าโนนลาน จังหวัดศรีสะเกษ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มนชัย ผ่องศิริ. 2543. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชุมชนกับป่าในเขตตำบลหัวทอง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มานะ นาคำ. 2543. ระบบการจัดการป่าสาธารณะประโยชน์ขององค์กรชุมชน กรณีศึกษา ป่าตะโกร้างโนนระกา. โครงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิวัฒน์ชัย พิมพ์ และรัชนี้ มากระจันทร์. 2543. ซ้ำผักหนาม: การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน. ในภาคภูมิ วิธานติรวัฒน์ และวีรวัฒน์ ปุสสโร (บรรณาธิการ). ป่าชุมชนอีสาน. (หน้า 30-36). กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1997) จำกัด.
- เศกสรรค์ ยงวนิชย์. 2543. รายงานการวิจัยเรื่องการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงมูล. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.